

էթնիկ ստերեոտիպերն առավել մեծ տարածում ունեն 30-50 տարեկանների շրջանում: Ամեն տարի և հաճախ հանրապետության սահմաններից դուրս եկող անձանց միջավայրում բացասական էթնիկ ստերեոտիպերի քանակը հանրապետության սահմաններից դուրս չեկողների համեմատությամբ քիչ է: Առաջիկաները երկրորդներից ավելի շատ են բացասական ստերեոտիպեր վերագրում սեփական էթնոսին:

Ստացված բազմաթիվ էթնիկ ստերեոտիպերը չեն տարբերվում զանազան սոցիալ- ժողովրդագրական՝ դերերում գտնվող անձանց վերագրվող ստերեոտիպերից: Սա ցույց է տալիս, որ էթնիկ ստերեոտիպի գոյատևման հիմնական նախապայմաններից է ցեղանունը /էթնոնիմ/, որն ամբողջացնում, ներառում է իրականության բազմաթիվ երևույթներ թե՛ պատկերային, թե՛ բառային ձևերով:

3. էթնիկ դիրքորոշումների և էթնիկ ստերեոտիպերի միջև հուզական բևեռացմամբ համապատասխանություն չնկատվեց: Սա ցույց է տալիս, որ անհրաժեշտ է՝ ա/ ուսումնասիրել էթնիկ դիրքորոշման կապն էթնիկ ստերեոտիպի ամբողջական պատկերի, այլ ոչ միայն բաղադրիչների հետ, ե/ բացահայտել պրոբլեմային իրավիճակներում վարքի դրդապատճառների առաջացման գործում հոգեկան երևույթների նշանակությունը:

Հրանուշ Առաքելյան

ԶԵՐՔԵԶԱՆԱՅԵՐԻ ԷԹՆԻԿ ԻՆՔՆԱԳԻՏԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՁԸ

1. Վերջին ժամանակներս սովետական ազգագրության մեջ մեծ ուշադրություն է դարձվում էթնիկ ինքնագիտակցության՝ որպես էթնիկ պատկանելությունը որոշող տարրի դերին: Մարդահամարի ժամանակ այս տարրը կամ, որ նույնն է, էթնիկ պատկանելության սուբյեկտիվ որոշումը համարվում է ամենազիջավորը: Սակայն հայտնի են դեպքեր, երբ այս կամ այն իրավիճակում առանձին մարդիկ կամ մարդկանց խմբեր դժվարանում են որոշել իրենց էթնիկ պատկանելությունը: Հենց այս կարգի խմբերից են եղել չերեքզահայերը XIX դ. վերջին- XX դ. սկզբներին:

2. Մինչև XIX դ. կեսերը, ապրելով չերեքզաների մեջ, այս խումբն իրեն համարել և անվանել է հայ: Այդ հանգամանքին

խորապես նպաստել է նրանց կրօնական պատկանելութիւնը և այն հասարակական դիրքը, որ ունեցել են շերտերի մեջ: Տվյալ դեպքում կարևոր է եղել ոչ այնքան ազգային ինքնագիտակցութիւնը, որքան ինքնանվանումը, քանի որ այդ ինքնատիպ , , հայկական խավի, , մեջ ընդգրկվող բոլոր մարդիկ զբաղեցրել են համեմատաբար բարձր հասարակական դիրք:

3. Վազիրագորներն ու ավարացիները վկայում են, որ բազմաթիվ շերտեր, հույներ, լեռնային հրեաներ և նույնիսկ թաթարներ ընդունել են քրիստոնեություն և մտել այդ ինքնատիպ արտույալ դասի մեջ: Այսպիսով, այսպես կոչված շերտեզահայերի իրական էթնիկ կազմը շատ խառնաբոյս է եղել, չնայած հիմնական բաղադրիչ մասերը կազմել են հայերը և շերտերը: Սրանք բոլորը շերտեզական լեռններում իրենց անվանել են հայ, դրա ներքո նկատի ունենալով ոչ այնքան էթնիկ պատկանելությունը, որքան լուսավորչական հավատքին դավանելը, քանի որ կարևոր էր հատկապես , , հայ, , կոչվելը, մի հանգամանք, որ պայմանավորված է եղել հատկապես սոցիալ-տնտեսական անհրաժեշտութեամբ:

4. XIX դ. սկզբներին, քաղաքական նոր փոփոխված իրադրութեան մեջ, շերտեզահայերը հյուսիս-արևմտյան կովկասում գրկվում են իրենց իրավունքներից և աստիճանաբար լքում լեռները: Նրանց հիմնական մասը 1839թ. հիմնադրում է Արմավիրը: Նոր պայմաններում վերանում է նրանց , , հայ, , լինելու սոցիալական անհրաժեշտությունը: Էթնո-մշակութային իմաստով ամենատարբեր տարրերից բաղկացած այս խումբը կանգնում է իր հեղհեղուկ, անորոշ էթնիկ պատկանելութիւնը որոշակիացնելու անհրաժեշտության առաջ: Ակսովում է գիտակցվել ինչպես շերտեզական մշակույթի խորթութիւնը, այնպես էլ , , հայ, , ինքնանվանման անհամապատասխանութիւնը:

5. Այս իրավիճակում մի ինչ-որ ժամանակաշրջան շերտեզահայերը ներքուստ համախմբվում են, հակադրելով իրենց էթնիկ , , ես, , -ը թե հայերին, թե շերտեզներին: Առաջանում է , , մենք-նրանք, , զգացումը ինչպես այս, այնպես էլ մյուս էթնոսի հանդեպ: Աստիճանաբար ձևավորվում է որակապես նոր էթնիկ ինքնագիտակցություն, նրանց միավորում է հատկապես այն, որ իրենք , , շերտեզահայեր , , են, ինքնանվանում, որը, փաստորեն, մատնանշում է էթնո-մշակութային իմաստով նոր խմբի առաջացումն ու սահմանազատումը, մի կողմից՝ շերտեզներից, մյուս կողմից՝ հայերից: